

Entrevista

Maria Cobarsí:

Molt gironins coneixen Maria Cobarsí i Corretger. O potser creuen que la coneixen. La Maria, des de fa molts i molts anys, forma part del paisatge de Girona. La ciutat li ho ha reconegut recentment en homenatjar en la seva persona l'Associació d'Amics de les Flors i atorgar-li la distinció Athenea. Maria Cobarsí, de primera impressió, sembla una persona de caràcter correcte però sec, de les que va al gra i no està d'històries. I això d'anar al gra i no estar d'històries és ben cert, però allò del caràcter no: quan ha fet coneixença d'una persona, s'obre com una flor. Té la conversa fàcil i erudita. Destil·la sentiments profunds. Destil·la una personalitat a prova de bomba. Hi haurà a qui li costi de creure, però la Maria, que té un domini extraordinari de les emocions, alguna vegada *-poques, és cert- no les sap amagar i en els seus ulls, cansats però vius, hi apareix una lluïssor que li ve directament del cor.* Tothom qui coneix Maria Cobarsí està d'acord que és un dona de pedra picada, amb uns criteris definits que, no obstant això, no l'impedeixen contactar, col·laborar, organitzar, impulsar, relacionar-se cordialment, fer-se estimar, en definitiva. A la seva manera, la Maria és progressista. No es tanca en el passat. Té una gran confiança en el jovent, del qual sempre s'envolta. La Maria sol estar al dia. Però les grans virtuts de la Maria, les que destaquen per sobre de les altres, són la discreció i la humilitat. Mai no vol ser protagonista de res. Ni de les seves pròpies actuacions, algunes amb resultats molt positius. I la constància. La seva constància és un exemple de com aconseguir allò que hom entén bo malgrat que sembli impossible.

-Maria, vostè va néixer a Girona?

-No, jo sóc filla de Vilobí d'Onyar, de pagès. Casa meva era un mas de pagès. Els meus pares feien de pagesos. Eren els propietaris del mas, però no s'ho podien fer sols, tenien ajudants -mossos, que se'n deien-. El treball, com és natural, era de sol a sol. És a dir, em vaig criar enmig de la natura, enmig de l'aviram i de tot l'altre bestiar que era el motor i la benzina dels estris de conreu, i que també ens proveïa d'aliment, carn, llet, etc. Conservo records molt agradables d'aquella meva infantesa. A pagès s'hi vivien intensament les estacions de l'any. Jo vivia intensament sobretot la primavera. Em semblava un miracle veure florir les plantes i sentir els seus aromes.

-Però a vostè se l'ha vist vivint sempre a Girona i sempre ha tingut l'aspecte d'una persona de ciutat.

-Jo vaig venir a Girona quan tenia 10 anys per estudiar el batxiller a l'Institut Vell del carrer de la Força. Abans, havia anat a l'escola rural de Vilobí. Per anar a escola havia de caminar ben bé mitja hora. El camí era preciós, enmig de camps i rierols. Als pobles, aleshores hi havia mestres i mestresses molt bons, amb una gran capacitat pedagògica. Molt erudits en totes les matèries, fins i tot en la música -tal era el cas de la nostra mestra-, i també molt sacrificats. Era dur ser mestre de l'escola d'un poble de pagès. Però la nostra mestra, la senyoreta Àngela Pastells, em confessà, anys més tard, que la major compensa-

ció era veure progressar els seus alumnes i veure'ls instal·lats en la societat com a persones cultes i de profit. Els mestres, aleshores, tenien contacte amb els pares dels alumnes i sovint els aconsellaven de com canalitzar les aptituds del seus fills. Amb sacrifici, dels pares i propi, es podia estudiar. Per això, quan es va acabar l'ensenyament primari i després que a Vilobí em prepararessin per a l'ingrés a batxillerat, un cop aprovat, vaig venir a Girona a estudiar, i Girona ha sigut la meva segona casa, que amb el temps ja és la primera, tot i que recordo molt sovint aquells temps, sobretot quan torno a la casa, la nostra casa de Vilobí, on resten uns records molt intensos, tan intensos i profunds com les arrels d'una planta.

NARCÍS SUREDA I DOLORS REIGFotos: **PERE DURAN**

integritat i constància

—Bé, situem-nos, doncs, a l'Institut. En quina època va arribar-hi?

—Ja ho he dit, tenia 10 anys. Era abans de la guerra. Tot allò em venia força de nou.

Aquell edifici tan gran, aquelles aules immenses, amb vitrines que contenien aparells estranys, animals dissecats, flors i plantes de guix, molt grosses. Tot allò deixava la mainada admirats i un xic atemorits. I els professors, els catedràtics, que dèiem, solemnes, traspuaven ciència, autoritat i respecte i, després ho vaig saber, en la docència eren magnífics. Quina llàstima que en els instituts d'avui això de l'autoritat i el respecte ja no existeixi tant. Qui sap on cal cercar les causes i què caldria fer per redreçar-ho. Penso que la culpa la tenim tots. Tota la societat.

—Recorda especialment alguns professors? I dels companys, què en pot dir?

—Entre els professors recordo el Sr. Gener, de matemàtiques, la Sra. Fustaguera i el Sr. Roig, de ciències naturals, el Sr. Pio Burch, de filosofia, el Sr. Bonet de química, el Sr. Ruiz, de física, el Sr. Camps, de gramàtica i Mn. Llauró, de llatí. Pel que fa als companys, com que hi havia separació de sexes, jo freqüentava més les noies, però tots érem coneguts i a la fi companys i amics. Vàrem començar el batxillerat 211 alumnes, dels quals només 50 érem noies. Vàrem acabar-lo molts menys, sobretot de noies, perquè als 14 anys anaven a magisteri. Però quasi puc afirmar que va ser una generació de profit. Alguns varen acabar medicina (Bacquelaine, Barroso, Siqués, Vilagut, Reiné, Solà i Faustina Serra); d'altres periodisme (Jaume Sureda Prat, Lluís Prunedà i Puyol, que

va arribar a treballar al cine amb Berlanga i Bardem); també advocats (Botanch, Riera Valls i els germans Xiberta), arquitectes (Altimir i Bosch Reig) i veterinària, farmàcia, enginyeria, químiques i fins i tot no hi faltava un capellà, crec que jesuïta (Eusebi Colomer) i un militar (Jesús Costa Fortià), que va arribar a almirall. Però el grup més nombrós era el de filosofia i lletres (Enric Mirambell, Fèlix Casellas, Montserrat Farreras, Maria Panella i una bona colla més). Observeu que hi havia de tot.

—Ja que ha esmentat la guerra, què en recorda vostè d'aquell període?

—Quan va esclatar, jo tenia dotze anys i de la qüestió política... poca cosa, però notàvem el trasbals. Molta gent tenia por, hi havia molt de trasbals i això, a una noia de dotze anys, l'afectava. No obstant això, els estudis no es varen interrompre mai del tot. Quan hi havia algun bombardeig ens feien baixar per una escala fosca fins a una mena de forat sota terra. Era el que avui tothom coneix com «la carbonera», recentment recuperada per a l'exposició de flors. En el període de guerra els professors canviaven, uns marxaven i en venien de nous d'altres bandes d'Espanya. Però es mantenia la qualitat de l'ensenyament. En acabar la guerra també en marxaren uns i en vingueren uns altres. Durant la guerra, l'ensenyament era mixt i per tant vàrem reforçar l'amistat entre tots plegats. De tota la colla de companys i companyes ja fa temps que en quedem pocs. No fa pas gaire vàrem voler celebrar els 55 anys de final del batxillerat i al cap de poc se'n morien dos més. Què hi farem!

—I després, què?

—Jo volia seguir estudiant i ho vaig fer. Estudiava per lliure i anava a classe a l'acadèmia Emporion. M'examinava a Barcelona. Vaig fer peritatge mercan-

til, professorat mercantil i intendent mercantil. Això avui està integrat en la branca d'econòmiques. Les noies, a la universitat, érem molt poques.

—I quan van acabar els estudis?

—Per allò del servei social, que aleshores era obligatori, vaig entrar en contacte amb la Secció Femenina i em varen oferir feina en aquella organització.

—Així va començar a fer activitat política?

—Home, l'organització sí que era política i, naturalment, si s'hi treballava volia dir que no n'eres pas contrari, però de política, estrictament i exclusiva, no en vaig fer. Al principi era regidora —se'n deia— d'esports, i després ho vaig ser de «la ciutat i el camp», que consistia a organitzar activitats per al món laboral i el món rural, tot dirigit cap a les noies. És a dir, activitats culturals i esportives, que també era una manera de fer política, si es vol. De mica en mica vaig anar adquirint més feina i responsabilitats.

—En què consistia aquesta tasca que es feia en l'organització?

—Era molt diversa i dirigida a les noies. Per exemple, es fomentava l'esport, molt poc freqüent, aleshores, entre les dones. Jo mateixa vaig practicar hoquei sobre herba, bàsquet i esquí, que el fèiem a Núria: se'n donaven cursos i les professores eren noies de Ripoll i d'aquelles rodalies; també hi havia monitors. Vàrem guanyar el campionat nacional. Amb una rulot organitzàvem aules ambulants pels pobles amb activitats molt diverses. Tingué molt d'èxit el socorisme i primers auxilis, impartit per metges, així com cursos de dietètica i alimentació. També fèiem cursos d'oficis. Assolí gran èxit el curs anomenat de «cors i danses». De la música se n'encarregava el professor Francesc Civil i de la dansa el Sr. Figueras i altres professors. Amb la nostra coral, juntament amb la del GEiEG, que dirigia el mestre Viader, vàrem guanyar un primer premi internacional a Arezzo (Itàlia). En tornar, la rebuda fou apoteòsica, com de futbolistes. També vàrem guanyar un primer premi nacional de cors i danses a Madrid amb la interpretació de cançons populars i cant gregorià. Amb allò de la rulot i la possibilitat de voltar pels pobles, el mestre Civil, amb paper i llapis (no hi havia gravadores) va recollir i recopilar molta música popular que es perdia o s'havia perdut. Així varen poder publicar uns quants llibres d'aquests reculls mitjançant una associació folklòrica que també vàrem crear. A més, tot això també servia per veure món. Amb les danses vàrem anar a Perú, a Cuba i a Mèxic. Tot i ser molt positiu tot això, hi havia una cosa que ho era més: la creació dels col·legis menors. En aquella època a les noies de fora de Girona o de Figueras, que eren els llocs on hi havia institut, els era molt difícil estudiar batxillerat. Els col·legis menors els servien de residència i s'hi donava su-

«Em vaig criar enmig de la natura, i quan em van dir si volia estudiar vaig pensar abans de tot en la botànica. Al final no va ser així»

port de tota mena. A Girona es va habilitar un bell edifici en un lloc preciós, prop de les pedreres, que encara existeix i es dedica a l'ensenyament; porta el nom de Joan Puigvert. Això, ara, no tindria sentit perquè els instituts de batxillerat són molt nombrosos. També, a l'inici de la televisió, es varen muntar els anomenats «teleclubs», sobretot als pobles i en algun local de l'escola, l'ajuntament o la parròquia. Tingueren molt d'èxit. Durant tota aquella època vaig viatjar molt per la província de Girona i quasi amb tots els mitjans de transport imaginables. Vaig estar molt en contacte amb la gent dels pobles. Vaig viure en primera fila el canvi econòmic que va fer el país i que va començar cap a l'any 60. Aleshores, varen anar perdent èxit els teleclubs i les aules ambulants, però l'activitat cultural no la vàrem pas deixar.

Amb l'arribada de la democràcia, les instal·lacions i les activitats varen passar a la Generalitat de Catalunya. Jo em vaig jubilar com a funcionària del Departament de Cultura.

—Tota una època. Però vostè segueix encara molt activa i quasi tot l'any, o en sa major part, té molta feina amb l'exposició de flors, el que ara s'anomena «Temps de flors». Ja sé que no ho vol reconèixer, però hi ha qui diu que vostè en va ser la inspiradora i la persona que va iniciar tot això. Parlem-ne?

—Ja començava a pensar que no parlaria de les flors, que és el que m'interessa, i no pas de mi. Ja he dit que em vaig criar enmig de la natura i, quan a casa em varen dir si volia estudiar, el primer que se'm va ocórrer fou estudiar botànica. Al final no va ser així, però sóc una enamorada de la botànica. L'any passat vàrem celebrar el 50è aniversari de «Girona, temps de flors». És perquè feia 50 anys que la cosa se celebrava de forma seguida. Però tot havia començat força abans, o sigui que, d'inventora jo,

res. Abans de la guerra, els anys 34, 35 i crec que també el 36, ja s'havien organitzat exposicions de flors. Els pioners foren la Sra. Pinós, la Sra. Franquet i el Sr. Turon (que treballava a la Diputació). Se celebraven en un local anomenat l'Ateneu, després Centre Cultura, al carrer de la Força. El curiós és que vàrem descobrir, tot investigant en la botiga de llibres de vell del Sr. Cortés, al carrer de la Força, i amb la col·laboració del dit llibreter i de l'investigador Jordi Gibert, que ja hi havia hagut antecedents de tot això. Sembla que a l'any 1881 ja es feien concursos i exposicions en un local anomenat Odeón de les escales de Sant Martí. Avui encara existeix, el comparteixen la fusteria Lladó i Cromats Ensesa. Era un local de pública concurrència on es feien obres de teatre i líriques i també ball. Encara s'observen vestigis de l'antiga sala. Vàrem localitzar un diploma atorgat a un tal Sr. Figueres, del carrer del Sac, al costat de la plaça de l'Oli.

—Però d'això fa més de 50 anys.

—I tant. Suposo que es va interrompre amb la guerra. Fou l'any 1954 que el tema es va revifar. Un grup d'amis,

totes amantes de les flors, vàrem organitzar una exposició de rams i tastos que es va celebrar al Saló de Descans del Teatre Municipal. Hi va col·laborar l'Ajuntament i la Diputació. En aquella mostra s'hi exposaven també alguns discrets projectes municipals. Recordo la maqueta de la font de les Foques que hi ha instal·lada a la plaça del Marquès de Camps. Fins al cap de dos anys, el 1956, no es va celebrar altre cop l'exposició, que s'instal·là a la sala de pergamins de la Biblioteca Provincial situada als baixos de l'Hospici, avui Casa de Cultura.

—Recorda algunes de les persones que, amb vostè, varen participar en les mostres?

—Sí, i tant. La Maria Bachs, la Sra. Enriqueta Freixas, el Sr. Joan Peraferer (de Foto Lux), la Sra. Franquet, la Sra. Pinós, el Sr. Turon, el Sr. Regàs, els floristes Martinoy i Baró i altres persones.

—I després, com va anar la cosa?

—Doncs, mira, es va anar animant. Va sorgir la idea de fer una cosa més gran, amb més importància. Sense les institu-

cions, aleshores no es podia fer gaire res, però l'Ajuntament i la Diputació ho varen veure bé i l'any 1958 la Diputació va permetre de fer l'Exposició de Flors a Sant Pere de Galligants i l'Ajuntament va aportar les brigades de jardiniers, de paletes i d'altres oficis que, dirigits per Eulogi Bordas, varen ser d'un gran ajut. Llevat d'ells, l'altra gent eren aficionats, més ben dit, en aquella època quasi tot eren aficionades, amb honroses excepcions, per exemple l'arquitecte Josep Claret Rubira, que com que la seva senyora hi participava, sempre ens feia uns magnífics dissenys per als muntatges. En aquella etapa recordo les persones que hi varen participar, les senyores Vila i Llobet, la senyora Campistol i unes joves promeses, les «nenes» (Figa i Pla), en Pere Pascua, que d'allò, després, en va fer ofici, i la senyora Farreras, àvia de l'excalde i conseller. A més del senyor Claret i en Bordas, que ja he anomenat. Per cert, de la senyora Farreras m'agradaria explicar una anècdota de quan es va il·lusionar a participar-hi.

—Va, doncs, expliqui-la.

—Heus aquí que en una de les dues primeres exposicions, no recordo si la del Teatre o la de la Biblioteca, en haver-se fet publicitat demanant flors i testos a la gent, un vailet del barri de Sant Pere va anar a casa de la Sra. Farreras i li va demanar un test, perquè ella tenia un bon jardí, per poder-lo presentar a l'exposició. La Sra. Farreras li va deixar el test i quasi es va

oblidar del vailet. Quan, al cap d'uns dies, es va cloure l'exposició el vailet es va tornar a presentar amb el test i li va dir: «Miri, Sra. Farreras, li torno el test i la flor, que l'hem cuidat bé. Ens han donat un premi. És aquesta copa, que també li porto». La Sra. Farreras li va contestar: «La copa és per a tu i el test ja te'l regalo, amb la condició que el cuidis i la planta es faci gran i més maca». Des d'aquell dia, la Sra. Farreras no va faltar mai més a l'exposició, només quan ja no en va tenir forces a causa de l'edat. Així ha sigut amb molts col·laboradors i col·laboradores.

—I a Sant Pere, què hi va fer?

—Va ser tot un èxit, que anava creixent any rere any, cada cop amb muntatges més bonics i espectaculars. Primer eren flors i llum. Després s'hi va incorporar l'aigua i després la música. Tot allò, combinat amb les pedres del monument i sobretot amb aquell petit claustre tan meravellós i únic, et transportava a un altre món. Allò ens va donar ales i va ser una autèntica primera etapa creativa que va durar fins a l'any 1982.

En tot aquest temps l'exposició no va pas romandre sempre dins de Sant Pere. Atès l'èxit, es va estendre als jardins del Dr. Figueras, que es varen enjardinar per primera vegada aleshores, i a la plaça dels Jurats.

—I a partir del 1982, què va passar?

—Doncs que varen canviar els criteris dels responsables del Museu Arque-

ològic, que van dir que allò era l'edifici de Sant Pere i consideraven que tant els muntatges que s'hi feien com la gran aflluència de públic perjudicaven el monument. Els de l'exposició, naturalment, no vàrem pas poder oposar-nos-hi. Tampoc teníem prou coneixements per saber si allò era o no era cert. Cal pensar que sí. El fet és que ens va caure el món a sobre. Però no ens vàrem pas desanimar. Ja ens havíem constituït en l'associació Amics de les Flors, en la qual tingué un gran paper de lideratge en David Marca, que en va ser un autèntic impulsor. L'any 1980 també s'havia constituït l'associació Amics de la Girona Antiga, en què tenia un important paper la Rosa M. Labayen. Les dues associacions ens vàrem moure. L'Ajuntament ho veia bé i començava a intuir el gran èxit que després s'ha esdevingut. Total, que vàrem aconseguir un nou recinte: l'església gòtica i el claustre de l'antic convent de Sant Domènec. Era diferent però també era magnífic. I més gran. Allí va començar el que podríem anomenar la segona etapa de la mostra. L'equip es va incrementar amb moltes més persones, a més de les d'abans. Penso en Mercè Martí, Anna Camps, M. Àngels Perpinyà, Rosa Sais i molt especialment en Josep Tarrés, que sempre ha tingut unes idees i un gust exquisits. Però en aquesta etapa anàvem primers de pressupost, tot i que sempre arribàvem a terme. Sort que l'Ajuntament contribuïa amb les brigades i tot el tema d'obra. Anàvem primers però la cosa aguantava i anava a més. També teníem esponsoritzacions d'empreses i de viviers, i fins i tot es va muntar una petita venda de plantes. Algun any, fins es va haver d'establir un discret cobrament d'entrades que, dit sigui de pas, va tenir bona acollida. Tot plegat, però, molta feina per a molta gent i alguna angúnia. Ho vàrem superar amb il·lusió i dedicació.

«No m'agrada que se'm converteixi en protagonista de "Temps de Flors". D'inventora, jo, res. Tot havia començat força abans»

—I després què?

—Després ens va caure la segona bomba. L'any 1990, un cop cedit l'edifici de Sant Domènec a la UdG, necessitaven el recinte per a aula magna i també calia fer-hi obres. Hi havia una zona de teulada en mal estat. De manera que donava la sensació que tot s'havia acabat. Bé, no pas del tot, perquè l'Associació d'Amics de la Girona Antiga ja s'havia preocupat d'anar obrint patis particulars i fer-hi muntatges i composicions florals. Allò va servir perquè la mateixa gent de Girona redescobris racons bellíssims quasi desconeguts on el romanticisme, la història i l'art es donaven la mà. Això va ser el fil conductor que connectà, sense interrupció, l'etapa de Sant Domènec i l'actual. Però de moment no teníem ni Sant Pere ni Sant Domènec i no sabíem què fer. L'any 1991 no es va celebrar cap mostra en recinte tancat, llevat dels patis, com hem dit.

—I la tercera etapa, com va començar?

—Tots els interessats anàvem aportant idees. Estava clar que centrar l'exposició en un recinte tancat que tingués les condicions estètiques de Sant Pere

o de Sant Domènec era impossible. No n'hi havia cap altre i no es podia pas pensar en els dos altres monuments importants de la ciutat, la Catedral i Sant Feliu, perquè tenien una finalitat d'ús de culte i no es podien utilitzar integralment. Algú va pensar en el Pavelló Firal però es va desestimar. No hi havia color. Tal vegada la idea de diversificació i de no centrar el pes específic de la mostra en un sol edifici va sortir de la mostra mateix. Dels patis del Barri Vell. Per què no incloure-hi els jardins d'Alemanys, altre cop els del Dr. Figueras i la plaça dels Jurats? Els Banys Àrabs, el claustre de la catedral, l'escala de la catedral, etc. Per què no convertir tot el Barri Vell en una exposició de flors?

Aquí intervingué de forma definitiva l'Ajuntament de Girona. L'aleshores regidor del Barri Vell, Josep M. Birulés, va ser qui ho va arrencar. No només de voluntat, sinó materialitzant una aportació econòmica molt notable. I naturalment, la voluntat i el suport de l'alcalde Joaquim Nadal. Es mantingueren els col·laboradors i ens vàrem distribuir en tres grans grups. El de Jardins, di-

rigit per Josep Tarrés, el de Monuments, dirigit pels Amics de les Flors, i el de Patis, dirigit pels Amics de la Girona Antiga, amb Rosa M. Labayen al capdavant. Això va ser l'any 1992 i d'aleshores ençà cada any s'hi han anat incorporant nous espais, noves idees, nova gent, nous equips i sobretot molta joventut que està prenent el relleu. I així fins ara. Els resultats són prou coneguts. Es traspassen fronteres, hi afluïxen —es compta— uns 500.000 visitants. El nom de Girona és arreu i els gironins estan contents. Què més podíem desitjar? Per això no m'agrada que se'm converteixi en autora o protagonista de «Girona, temps de flors». És cert que hi he treballat des de l'inici, però érem molts, moltes, que hi treballàvem. Molta gent dels del principi ja no són entre nosaltres, però reviuem cada any en el nostre record i en cada flor que es planta. I així ha d'anar essent.

—Maria, ¿no n'està cansada?

—De vegades sí que m'hi sento, però penso que és l'edat més que altra cosa. Com diuen a pagès, el que ve de gust no mata.

—Per molts anys!

—I que ens hi pugueu acompanyar!

I la Maria, que en demanar-li l'entrevista semblava que tenia una certa reticència, si és que realment la tenia l'ha vençuda. Ja se'ns ha obert i sembla que ara és reticent a acabar la conversa i ens comença a oferir unes coses per picar i una copeta de vi.

La conversa segueix i el rostre de Maria Cobarsí es va il·luminant com els quadres de la seva sala, molts pintats per ella mateixa, perquè li agrada no solament contemplar la natura sinó també endur-se-la a casa.

